

TELİF HAKLARI VE TERCÜMANLARIN KAZANÇLARI

A. Vahap BULUT*

1- GİRİŞ

Gelir Vergisi Kanunu'nun 18. maddesinde sayılan serbest meslek erbapları tarafından ortaya çıkarılan eserlerin sahipleri ve kanuni mirasçıları tarafından satışı, devir ve temlik, yayınlanması karşılığında elde edilen gelirler gelir vergisinden istisna edilmiştir. Gelir vergisinden istisna edilen bu eserler telif hakkı olarak kabul edilmektedir. Telif Hakları; 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri hakkında Kanun kapsamına giren eserlerin üzerinde sahibinin ve kanuni mirasçılarının sahip olduğu haklardır.

Bu yazımızda tercümanların elde ettiği kazançların yukarıda belirtilen telif kazançları istisna kapsamına girip girmeyeceği tartışılacaktır.

Günümüzde ülkeler arasındaki ilişkiler her yönden çeşitlenerek artmaktadır. Bu ilişkilerin sağlanmasında ise tercümanlara ihtiyaç doğmuştur. Tercümanlar, anında canlı olarak konferanslarda, toplantılarda sözlü (simultane) tercüme yapmakta veyahut çeşitli yazıları yabancı dillerden Türkçe'ye ve Türkçe'den yabancı dillere tercüme etmektedirler. Tercüme işini genellikle serbest olarak çalışan tercüme büroları üstlenmekte ve tercümeleri ise ya kendi personeli olan tercümanlara veya dışarıdan bu dili bilen kişilere yaptırmaktadırlar.

Çoğunluk ile tercümanlara ödenen ücretlerin vergilendirilmesinde tereddütler hasıl olmuştur. Şöyleki; tercümanların ödeme yapan tercüme büroları bu kazançları ya GVK'nun 18. maddesinde sayılan telif kazancı kapsamında değerlendirmiş veya arizi olarak elde edilen serbest meslek kazancı olarak kabul etmişlerdir.

Yazımızın izleyen bölümlerinde, tercümanların elde etmiş oldukları kazançlarının

- Telif kazancı kapsamına girip giremeyeceği,
- Ücret sayılması,
- Arizi kazanç kabul edilmesi,

(*) Vergi Denetmeni

- Gerçek usulde serbest meslek kazancı olarak vergilendirilme durumları açıklanacaktır.

Ayrıca telif kazancı sahiplerinin KDV karşısındaki durumları ve yapmaları gereken işlemler belirtilecektir. Tercümanlara ödemede bulunanların yapmayacakları gelir vergisi kesintisinin oranı ve KDV açısından sorumlulukları açıklanacaktır.

II- TERCÜMANLARIN KAZANÇLARININ VERGİLENDİRİLMESİ

A- Tercümanların Kazancı Telif Kazancı Olarak Vergiden İstisna Edilebilir mi?

Bir kısım serbest meslek kazançları, Gelir Vergisi Kanunu'nun (GVK'nun) 18. maddesinde vergiden istisna edilmiştir. Elde edilen serbest meslek kazancı (SMK)'nın belirtilen maddeye göre istisna kapsamında değerlendirilmesi için bir takım şartları taşımaları gerekir. Bu şartların neler olduğu, Maliye Bakanlığı'nın konu ile ilgili yayımladığı 135 ve 149 no.lu GVK Genel Tebliğlerinde belirlenmiştir. Aşağıda bu şartların neler olduğu açıklanacak ve daha sonra da tercümanların elde etmiş oldukları kazançların aranan şartları taşıyıp taşımadıkları ele alınacaktır.

Aranan Şartlar

1- Elde edilen gelirin serbest meslek kazancı olması gerekir. (Sözlü ve yazılı bir hizmet sözleşmesi ile bir işverene bağlı olmadan şahsi

mesaiye, ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanarak ve devamlılık arz eden faaliyetler serbest faaliyetidir.)

2- Serbest Meslek Kazancının GVK'nun 18. maddesinde sayılan kişiler veya bunların kanuni mirasçıları tarafından elde edilmiş olması gerekir. (Bu kişiler şunlardır. Müellif yazar, Mütercim-çevirmen, heykeltıraş, ressam, bestekar, mucit, hattat, bilgisayar programcısı)

3- İkinci maddede saydığımız kişilerin kazançları aşağıda belirtilen;

- Şiir, hikaye, roman, makale, bilimsel araştırma ve incelemeleri, bilgisayar yazılımı, röportaj, karikatür, fotoğraf, video bant, film, radyo ve televizyon senaryo ve oyunu gibi eserlerin gazete, dergi, radyo, televizyon ve videoda yayınlamaları,

- Veya Kitap, CD, disket, resim, heykel ve nota halindeki eserleri ile ihtira beratlarını satmaları veya bunlar üzerindeki mevcut haklarını devir ve temlik etmek veya kiralamaları

karşılığında elde etmiş olmaları gerekir.

4- Yukarıda 3. maddede sayılan eserlerin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Hakkındaki Kanun hükümlerine göre eser niteliğinde olması ve ihtira beratlarının da tescil edilmiş olması gerekir.

Tercümanların kazançlarını ve yapmış oldukları tercümeleri yukarıda sayılan şartlar çerçevesinde tartışsak 3. ve 4. maddede belirtilen

şartları taşımadığını görürüz. Zira, tercümanlar bir başkasına ait olan duygu ve düşünceleri, sözlü veya yazılı olarak bildirmekte, anlatmakta, yazıya dökmekte ve dile getirmektedirler. Bu yüzden yapılan tercümelerin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Hakkında Kanun (FSEHK) hükümlerine göre eser sayılması mümkün değildir. 5846 sayılı FSEHK'nun 1. maddesinde eserin tanımı yapılmıştır. Yapılan bu tanıma göre bir çalışmanın eser niteliğinde sayılması için;

- sahibinin "hususiyetini" taşıması ve

- Her nevi fikir ve sanat mahsülü olması gerekmektedir.

Oysa yabancı dillerden Türkçe'ye ve Türkçe'den yabancı dillere yapılan tercümeleri, tercümanların hususiyetini taşıyamaz, ayrıca tercümanın kendi duygu ve düşüncesi-ne ait olması da beklenemez.

Maliye Bakanlığı da konuya ilişkin vermiş olduğu birçok özgelgelerinde, tercüme işlerinin serbest meslek faaliyeti kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, ancak 5846 sayılı fikir ve sanat Eserleri Hakkında Kanuna göre tercüme işlerinin telif eser sayılmayacağını belirtmiştir.

Yazımızın konusuna dahada açıklık getirmesi açısından Maliye Bakanlığı'nın görüşünü belirten iki özgelgesi aşağıda özet halinde verilmiştir.

- Hatay Defterdarlığı Gelir Müdürlüğü'ne tercüme işleri yapan kişinin 25.3.1987 günlü dilekçesine karşılık olarak yazılan yazıda; Noterlik ve Resmi Dairelerin yabancı dilde yazılan yazılarını tercüme eden "....."nin yapmış olduğu tercüme işlerinin 5846 sayılı Kanun kapsamına giren telif eseri sayılmayacağını ve bu nedenle GVK'nun 18. maddesindeki istisnadan yararlandırılmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

- 25.01.1978 tarih ve 3-231-93/6225 sayılı özgelgelerinde; "Türkçeden yabancı dillere ve yabancı dillerden Türkçe'ye çevrilen yazı, teklif mektubu ve kanunlar 5846 sayılı Kanun karşısında kitap halinde birer eser sayılmayacağından, bunların mütercimlerine yapılan ödemelerin istisnadan yararlandırılması mümkün değildir." tercümelerin telif eser sayılmayacağını ve tercümanlara yapılan ödemelerin GVK'nun 18 nci maddesinde belirtilen istisnadan yararlandırılmayacağını belirtmiştir.

B- Serbest Meslek Kazancı Olarak Vergilendirilmesi

Serbest meslek faaliyetini (kazancını) ve serbest meslek erbabını tanımlayan GVK'nun 65 ve 66. maddelerinde yer alan hükümleri birlikte değerlendirdiğimizde, serbest meslek kazancının ticari kazanç ile ücret arasındaki farklılığını görebiliriz. Bu hükümlere göre, bir faaliyetin serbest meslek faaliyeti kapsamında değerlendirilebilmesi için icra edilen fa-

aliyetin şu özellikleri taşıması gerekmektedir.

1- Faaliyet sermayeden ziyade şahsi mesaiye, ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanması gerekir.

2- İcra edilen faaliyetin bir işverene bağlı olmadan şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılması gerekir.

3- Faaliyetin devamlılık (mutad halde) göstermesi gerekmektedir.

Şu halde tercümanların faaliyeti yukarıda sayılan özellikleri taşıması halinde gerçek usulde vergilendirilmeleri gerekir. Eğer bir tercüman şahsi mesaisiyle kendi bilgisiyle ve hiçbir işverene (tercüme bürosu gibi) tabi olmadan, kendi kurduğu organizasyon içinde mutad şekilde faaliyetini sürdürüyor ise, yaptığı tercüme karşılığında elde ettiği kazancı serbest meslek kazancıdır. Vergi dairesine mükellefiyetini tesis ettirerek kazancını gerçek usulde tespit ederek beyannameyle beyan etmesi gerekir.

Yapılan tercüme faaliyeti devamlılık göstermiyor ise elde edilen serbest meslek kazancı arizi kazanç olarak izleyen yılın mart ayında beyannameyle vergi dairesine beyan edilmesi gerekir. (2003 yılından itibaren diğer kazanç ve iratlar adı altında beyan edilecektir.) Faaliyetin devamlılık göstermesinden anlaşılması gereken, aynı yılda birden fazla veya izleyen yıllarda tercüme işinin yapılmasıdır.

C- Ücret Olarak Vergilendirilmesi

Gelir Vergisi Kanunu'nun 61. maddesinde ücretin tanımı şu şekilde yapılmıştır. "Ücret, işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan bu para ile temsil edilebilen menfaatlerdir."

Buna göre, sözlü veya yazılı bir hizmet sözleşmesiyle bir işverene tabi ve işyerine bağlı olarak çalışan bir tercümana ödenen tercüme bedelinin ücret olarak vergilendirilmesi gerekir.

Kazanç türü olarak ücret ile serbest meslek kazancında ortak olan ana unsur emeğe dayanmalarıdır. Ancak serbest meslek kazancında emek, şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına ortaya konulmaktadır. Ücrette ise emek, kendisine ait olmayan bir işyerinde ve bir organizasyon içinde, işverenin emir ve talimatları doğrultusunda ortaya konulmaktadır.

Bu açıklamalarımızdan, tercümanlar bir işyerine bağlı olarak ve işverenin emir ve talimatları doğrultusunda, işverenle aralarında yaptıkları yazılı veya sözlü sözleşmeye uygun olarak tercüme faaliyetinde bulunmakta iseler aldıkları gelir ücrettir. Ödenen ücretin tercüme bürolarınca ücret bordrosu tanzim edilerek (VUK md. 238) Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/1. maddesine göre vergilendirilmesi gerekmektedir.

III-TERCÜMANLARIN KDV KARŞISINDAKİ DURUMU

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1/1. maddesinde, serbest meslek faaliyeti kapsamında yapılan teslim ve hizmetlerin katma değer vergisinin konusuna girdiği belirtilmiştir. Aynı maddenin içinde "Ticari, sınai, zirai faaliyet ile serbest meslek faaliyetinin devamlılığı kapsamı ve niteliği Gelir Vergisi Kanunu hükümlerine göre ... tayin ve tespit edilir." hükmüne yer verilmiştir. Gelir Vergisi kanununun 61. maddesinde serbest meslek faaliyetini "mutad meslek halinde ifa edenler" in serbest meslek erbabı olduğu hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla KDV'nin doğması faaliyetin devamlılığına bağlanmıştır. Ayrıca KDV'de sorumluluk konusunu düzenleyen, KDV Kanunu'nun 9. maddesinde; Maliye Bakanlığı'na vergi alacağının emniyet altına alınması bakımından vergiye tabi işlemlere taraf olanları verginin ödenmesinden sorumlu tutabilmek yetkisi verilmiştir. Maliye Bakanlığı bu yetkisini kullanarak 19 nolu KDV Genel Tebliğinde KDV'de sorumluluk konusunu düzenlemiştir.

19 Seri no.lu Tebliğde yapılan düzenlemeye göre; telif kazancı sahiplerinden KDV mükellefi olmaları istenmemiştir.

- Kazançları münhasıran GVK'nun 18. maddesinde sayılan istisna kapsamına giren serbest meslek erbaplarının KDV mükellefiyeti tesis ettirmemeleri için mutlaka aşağıdaki şartlara uymaları gerekir :

- Bu kazançlarının tamamı üzerinden GVK'nun 94/2-a maddesinde belirtilen vergi kesintisinin yapılmış olması,

- İlgili vergi dairesine yazılı olarak başvurması ve sorumluluk müessesesinden faydalanmak isteğinde bulunması, kendisine ödeme yapan vergi sorumlularına da durumunu bildirmesi gerekmektedir.

Şu halde eğer tercümanların kazancı, GVK'nun 18. maddesinde belirtilen istisna kapsamına girmesi durumunda KDV mükellefiyeti tesis ettirmeyecekler. Ancak vergi dairesine yazılı olarak müracaat etmeleri ve kendilerine ödeme yapan vergi sorumlusuna bu durumu bildirmeleri gerekir.

Tercümanların yaptıkları tercüme işi devamlı olarak değil de yılda bir sefer arizi olarak yapılması halinde bu hizmetleri KDV kapsamının dışında kaldığından bir işlem yapmayacaklardır. Zira KDV'nin 1. maddesinde KDV kapsamına devamlılık gösteren teslim ve hizmetler alınmıştır. Arizi olarak yapılan teslim ve hizmetler verginin kapsamı dışında bırakılmıştır.

KDV'de sorumluluk konusu aşağıdaki örnekte açıklanmıştır.

Bir doktor kendi tıp bilgisini de kullanarak tercüme etmiş olduğu yazılardan faydalanarak yazmış olduğu bir tıp kitabının yayın hakkını bir yayın evine satmıştır. Yayınevi yaptığı ödemelerden GVK'nun 94/2-a maddesine

göre vergi tevkifatı yapmaktadır. Bu durumda, tercüman doktor vergi dairesine sorumluluk müessesesinden faydalanmak istediğini bildirmiş ise vergi tevkifatı yapan yayınevi ayrıca KDV 19 no.lu tebliğindeki düzenlemeye göre KDV hesaplayarak beyan etmesi gerekecektir. Tercüman KDV mükellefiyeti tesis ettirmeyecektir. Ancak yazmış olduğu kitabının bir kısmını gelir vergisi tevkifatı yapmak zorunda olmayan tıp öğrencilerine ve doktorlara satması durumunda KDV yönünden mükellefiyet tesis ettirmesi ve sattığı kitapların bedeli üzerinden KDV hesaplayarak beyan etmesi gerekir.

IV- SONUÇ VE ÖNERİLER

Yazımın önceki bölümlerinde, Türkçe'den yabancı dillere ve yabancı dillerden Türkçe'ye sözlü ve yazılı çeviri (tercüme) yapan tercümanların kazançlarının nasıl vergilendirmesi gerektiği açıklanmıştır. Sadece tercüme yapan, tercümanların bu kazançlarının GVK'nun 18. maddesine göre vergiden istisna edilemeyeceği, tercümelerin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Hakkında Kanun'un 1. maddesinde belirtilen telif eser kapsamında değerlemeyeceği belirtilmiştir.

Kazançları gelir vergisinden istisna edilmeyen tercümanların kazançlarının durumuna göre;

- Devamlı şekilde yapılan tercümelerden elde edilen kazancın serbest meslek faaliyeti adı altında gerçek usulde vergilendirileceği,

- Devamlılık göstermeyen tercüme faaliyetinin arizi serbest meslek kazancı olarak vergilendirilmesi gerektiği,

- Bir işverene bağlı olarak onun emir ve talimatları doğrultusunda yazılı veya sözlü hizmet sözleşmesiyle yapılan tercüme faaliyetinden elde edilen kazancın ücret olarak vergilendirileceği açıklanmıştır.

Tercümanlar kazançlarını gerçek usulde tespit etmeleri halinde gelir vergisi ve katma değer vergisi açısından mükellefiyet tesis ettirmeleri gerekir. Tercümeler, telif eser kapsamında değerlendirilmediği için KDV Kanunu'nun 9. maddesinde belirtilen sorumluluk müessesesinden faydalanmaları da mümkün değildir.

Bazen tercümanlar yapmış oldukları tercümelerin telif eser kapsamına girebileceğini düşünebilirler. Bu durum da hatalı bir vergilendirmeye yol açmamak için Maliye Bakanlığı'na yazılı olarak başvurmaları gerekir. Bir eserin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Hakkında Kanun karşısında eser olup olmadığını Maliye Bakanlığı kendisine yapılan başvuru üzerine, kendisine verilen çalışmanın bir örneğini Kültür Bakanlığı'na gönderir. Kültür Bakanlığı Telif Eserleri ve Sinema Genel Müdürlüğü'ne çalışmayı inceleyerek görüşünü Maliye Bakanlığı'na bildirir. Böylece çalışmanın "eser" olması durumuna göre elde edilen hasılatın vergiden istisna edileceği kendilerine bildirilir.